

визначити наявність порушень перцептивно-когнітивних функцій і стану психомоторики у цієї категорії дітей, а також дефіцитарність цих функцій у порівнянні зі станом перцептивно-когнітивних функцій і психомоторики у їхніх матерів. На підставі отриманих результатів слід заключити, що діти з наслідками перинатального ураження ЦНС мають підвищений рівень перешкодостійкості, дефіцитарність уваги та зниження психомоторних якостей за показниками підвищення реакції на руховий об'єкт і тривалості латентних періодів складної зорової сенсомоторної реакції.

Висновки:

1. Дослідження стану перцептивно-когнітивних функцій у дітей дошкільного віку з вадами психофізичного розвитку та їх матерів дозволяють заключити: а) показник перешкодостійкості в обстеженого контингенту дітей вірогідно перевищує значення цього показника в їхніх матерів і верхню границю діапазону

ЛІТЕРАТУРА

1. Дегтяренко Т.В., Ковиліна В.Г. Психофізіологія раннього онтогенезу: [підручник для студентів вищих навчальних закладів] / Т.В. Дегтяренко, В.Г. Ковиліна. – К. : УАІД "Рада", 2011. – 328 с.

2. Дегтяренко Т.В., Шевцова Я.В. Патент на корисну модель № 70219 "Спосіб індивідуалізованої оцінки психомоторних якостей розумово відсталих дітей на підставі об'єктивних психофізіологічних параметрів", Бюл. №10 від 25.05.2012.

3. Дегтяренко Т.В., Шевцова Я.В. Патент на корисну модель № 70220 "Спосіб діагностики ступеню порушень когнітивних функцій у розумово відсталих дітей на підставі об'єктивних параметрів сенсомоторних реакцій", Бюл. №10 від 25.05.2012.П

нормативного значення; б) сумарний показник стійкості та концентрації уваги вірогідно перевищував його значення в матерів і верхню межу нормативного діапазону.

2. Оцінка стану психомоторики в обстеженого контингенту дітей за реакцією на руховий об'єкт і за показником швидкості складної зорової сенсомоторної реакції (реакції вибору) дозволила виявити дефіцитарність психомоторних якостей у дітей з наслідками перинатального ураження мозку, а також їх відмінність у порівнянні з групою матерів.

3. Запроваджена індивідуалізована оцінка стану перцептивно-когнітивних і психомоторних функцій у дітей з наслідками перинатального ураження мозку дозволяє на підставі об'єктивних психофізіологічних параметрів розробляти орієнтовані диференційовані заходи абілітації дітей з відхиленнями у психофізичному розвитку, зокрема засобами фізичного виховання.

4. Дегтяренко Т.В., Шевцова Я.В. Патент на корисну модель № 70221 "Спосіб діагностики порушень психомоторного розвитку дитини на підставі визначення коефіцієнта функціональної асиметрії півкуль мозку (КФА) за теплінг-тестом", Бюл. №10 від 25.05.2012.

5. Дегтяренко Т.В., Шевцова Я.В. Патент на корисну модель № 70222 "Спосіб діагностики наявності порушень перцептивно-когнітивного розвитку дітей на підставі оцінки стану зорового сприйняття", Бюл. №10 від 25.05.2012.

6. Мантрова И.Н. Методическое руководство по психофизиологической и психологической диагностике / И.Н. Мантрова. – Россия: Иваново, 1992. – Ч. 1. – Гл. 2. – С. 20-35.

Подано до редакції 03.04.13

УДК: 378.013+372+613

Б. Т. Долинський

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З УЧНЯМИ МОЛОДШИХ КЛАСІВ

У статті висвітлюються методологічні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до здійснення здоров'язберезувальної діяльності з молодшими школярами у навчально-виховному процесі початкової школи.

Ключові слова: методологія, аксіологічний, системний, особистісно-діяльнісний, культурологічний підходи.

Постановка проблеми. Однією з актуальних проблем вищої школи на сучасному етапі є розробка сучасної концепції формування майбутнього вчителя. Така концепція потребує вдосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, зокрема, її конкретизації і наближення до майбутньої професійної діяльності. Сьогодні традиційні проблеми здоров'язбереження одержали нові імпульси розвитку, нові повороти, нові грані в пошуку ефективних шля-

хів її вирішення. Таким чином актуальним питанням модернізації сучасної освіти постає проблема оновлення змісту підготовки майбутнього вчителя і зокрема – вчителя початкової школи.

Аналіз останніх публікацій. Основними напрямками підготовки майбутнього вчителя науковцями (за думкою вчених) є комплекс методологічних, педагогічних, методичних проблем, які ставляться і розв'язуються через залучення студентів вищої школи

до практичної педагогічної діяльності, спрямованої на підвищення рівня їхнього професіоналізму в галузі здоров'язбереження. Зазначимо, що питання збереження і зміцнення здоров'я постійно перебувають у центрі уваги вчених. Зокрема ними розглядалися теоретико-методологічні засади формування культури здоров'я особистості (В. Бароненко, Н. Бірюков, І. Брехман, Е. Вайнер, М. Віленський, І. Глінянова, В. Горащук, Г. Зайцев, І. Ільїна, В. Ірхін, Е. Казін, Г. Калпчев, В. Колбанов, М. Колеснікова, Н. Кураєв, В. Магін, М. Носко, І. Пічугіна, О. Шкитир, А. Щедрина та ін.); проблеми застосування здоров'язберезувальних технологій у системі освіти (О. Ахвердова, І. Боев, Л. Губарева, К. Гюлушанян, І. Малашихіна, Н. Медведєва, В. Муравйова, Г. Соловйов); різноманітні аспекти формування культури здоров'я школярів (С. Авчиннікова, Р. Ахундров, О. Бабенкова, О. Біда, В. Вишневський, Е. Воронін, Т. Нікіфорова, О. Новоладська, Е. Федосимов та ін.).

Мета статті полягає у висвітленні методологічних концептів і теоретичних засад діяльності майбутнього вчителя початкової школи щодо збереження і зміцнення здоров'я молодших школярів.

Основний виклад матеріалу. У філософській науці методологія розглядається як вчення про методи пізнання й перетворення дійсності, використання світоглядних принципів у процесі пізнання, духовної творчості і практики [5]; сукупність норм поведінки, що призводять до певних результатів відповідно до цінностей, яких людина хоче досягти [3]; система принципів і способів побудови теоретичної й практичної діяльності та вчення про систему [2, с. 23].

За П. Кабановим, існує декілька підходів визначення методології:

1) сукупність тих загальних правил, принципів і методів, що використовуються в науковому дослідженні в тій чи тій галузі науки незалежно від того, з яким ступенем точності вони сформульовані і чи взагалі сформульовані, або система теоретичних знань, які виконують роль керівних принципів, знаряддя дослідження й конкретних засобів реалізації вимог наукового аналізу;

2) система знань про основи і структуру наукової теорії, способи отримання знань, теорія конструктивного зростання наукового знання, дослідження пізнавального процесу, спеціальне філософське вчення про загальні підстави наукового знання, принципи, форми і методи науково-дослідницької діяльності;

3) розробка метатеорій для удосконалення теорії, оволодіння методикою її побудови і розвитку, вивчення її структури, логічного апарату, аналіз діяльності зі створення знань, виявлення закономірностей цієї діяльності, вивчення засобів і методів, за допомогою яких в науці створюється нове знання, дослідження процесів збагачення, розвитку змісту наукового знання, вироблення норм, способів, прийомів дослідження [1].

Зауважимо, що зрозуміти, осмислити щось –

означає вступити у певні відносини, бути здатним діяти певним чином унаслідок осмислення вчинків, дія підводиться під загальне правило, що й виступає методологією діяльності. Отже, пояснення – це передавання методології діяльності, а розуміння – сприйняття цієї методології. Звідси головною метою навчання повинно бути передавання діяльності, а необхідним елементом готовності до професійної діяльності – наявність у вчителя уміння виразити методологію діяльності, результатом якої є навчальний матеріал, і вміння передати її учню різноманітними засобами.

Тож, під методологією розуміємо структуру процедур дослідження, їх послідовність, побудову знання, отриманого внаслідок застосування цих процедур; сукупність тих загальних правил, принципів і методів, що використовуються у науковому дослідженні в тій чи тій галузі науки незалежно від того, з яким ступенем точності вони сформульовані і чи взагалі сформульовані, або систему теоретичних знань, що виконують роль керівних принципів, знаряддя наукового дослідження і конкретних засобів реалізації вимог наукового аналізу.

На підставі аналізу філософської, психологічної та педагогічної наукової літератури було визначено методологічні підходи, на яких ґрунтуватиметься процес підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язберезувальної діяльності з молодшими школярами у навчально-виховному процесі: аксіологічний, системний, особистісно-діяльнісний та культурологічний.

Аксіологічний підхід. Науковці (Б. Ананьєв, І. Бех, О. Киричук, В. Мясичев, В. Сухомлинський та ін.) визначають аксіологічний підхід у підготовці майбутніх учителів як інструмент відбору професійно й особистісно важливих цінностей педагогічної діяльності. О. Соколенко зазначає, що саме аксіологічний підхід є теоретичною основою формування ціннісного ставлення студентів вищих педагогічних навчальних закладів до свого здоров'я, у світлі якого здоров'я розглядається як індивідуальна цінність, що історично склалася та вимагає усвідомленого ставлення до себе як мети і способу життя [4].

З огляду на зазначене, аксіологічний підхід у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи передбачає сформованість у студентів системи соціально-спрямованого ціннісного ставлення до духовних та матеріальних засобів у формуванні здорового способу життя; їхню здатність реально та об'єктивно оцінювати свої фізичні, психоемоційні, духовні, соціальні можливості; розуміння здоров'я і фізичної досконалості людини як практичної, соціальної, особистісної, національної, етичної та загальнолюдської цінності і виявляється в усвідомленні необхідності дотримуватися здорового способу життя, що дозволить найбільш повно здійснити завдання здоров'язбереження свого й учнів у майбутній професійній діяльності.

Системний підхід у процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язберезувальної діяльності зумовлений необхідністю фо-

рмування цілісної особистості студентів і спрямований на розвиток їхніх професійних та особистісних якостей. Застосування системного підходу передбачає взаємодію між студентами і викладачами в різних видах діяльності: навчальній (взаємодія валеологічної освіти з дисциплінами гуманітарного, соціально-економічного, природничо-наукового, професійного та практичного циклів фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи), виховній (позааудиторна виховна робота, що передбачає організацію і проведення фізкультурно-спортивних змагань, творчих конкурсів, спортивних свят), самостійній (організація пошукової і дослідницької діяльності студентів з питань здоров'язбереження, самостійні заняття фізичною культурою і спортом (спортивні секції, гуртки), застосування одержаних знань і вмінь під час педагогічної практики з урахуванням збереження і зміцнення здоров'я молодших школярів. На нашу думку, забезпечення системного підходу, спрямованого на збереження і зміцнення здоров'я майбутніх учителів початкової школи під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі, сприятиме їхній підготовці до здійснення здоров'язбережувальної діяльності в умовах початкової школи.

Особистісно-діяльнісний підхід передбачає організацію навчально-виховного процесу студентів як організацію й управління навчальною діяльністю, переорієнтацію загального процесу на поставлення і вирішення студентами конкретних навчальних завдань за умови оволодіння ними орієнтувальною основою та алгоритмом виконання певного виду діяльності. Оскільки будь-яка діяльність стимулюється потребою, то для викладача вищої школи, який буде реалізовувати особистісно-діяльнісний підхід, головним є формування у студентів власної навчальної потреби щодо вироблення ними узагальнених способів навчальної діяльності в засвоєнні нових знань, у формуванні більш досконалих умінь в усіх видах діяльності.

Особистісна складова зазначеного підходу означає, що навчання у вищому педагогічному навчальному закладі повинно будуватися з урахуванням минулого досвіду студентів, їхніх особистісних якостей в суб'єкт-суб'єктній взаємодії. Весь процес навчання повинен відбуватися "через особистість" студента: врахування його мотивів, ціннісних орієнтацій, життєвих і професійних інтересів, перспективи і т. ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кабанов П. Г. Проблема методологической культуры в философии и педагогике. – [Электронный текст] // http://www.asf.ru/Publ/monogr/glav11_1.html.
2. Краевский В. В. Методология педагогики: анализ с позиции практики / В. В. Краевский // Советская педагогика. – 1988. – № 7. – С. 23-29
3. Методология педагогики: о чем спорим? // Советская педагогика. – 1991. – № 7. – С. 30-41.

Діяльнісна складова в особистісно-діяльнісному підході передбачає врахування провідної діяльності студентів, а саме: навчально-педагогічної, тобто в майбутньому – професійної педагогічної діяльності. Вона містить у собі всі чинники людської діяльності (потреби, мету, завдання, умови й засоби їх досягнення, дії та операції), які вирізняються специфікою свого предметного змісту з-поміж інших видів діяльності.

Особистісно-діяльнісний підхід в аспекті дослідження передбачає спрямованість процесу підготовки майбутніх учителів на здобуття знань, умінь і навичок щодо організації різноманітної діяльності (навчально-виховної, спортивно-ігрової, фізкультурно-оздоровчої, дозвілєвої, просвітницько-валеологічної та ін.), яка б не зашкоджувала їхньому здоров'ю і здоров'ю учнів.

Культурологічний підхід у контексті формування педагогічної культури вчителя передбачає оволодіння ним загальною і професійною культурою, активне засвоєння педагогічної теорії, цінностей, технологій і повинен бути визначений як сукупність теоретико-методологічних положень та організаційно-педагогічних заходів, спрямованих на створення умов для засвоєння і трансляції педагогічних цінностей і технологій, що забезпечуватимуть творчу самореалізацію особистості вчителя у професійній діяльності. Культурологічний підхід у підготовці студентів до здоров'язбережувальної діяльності дозволив виокремити в контексті дослідження у професійній культурі майбутніх учителів початкової школи сукупність таких культурних компонентів, як педагогічна, фізична, валеологічна, екологічна культура, культура здоров'я, які становлять здоров'язбережувальний культурний напрям.

Висновки. Відтак, в основу експериментального дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності покладено аксіологічний, системний, особистісно-діяльнісний і культурологічний підходи. **Перспективу подальших досліджень** вбачаємо у визначенні сутності та структури кожного з методологічних підходів, що становлять підґрунтя підготовки майбутніх учителів початкової школи до здоров'язбережувальної діяльності з молодшими школярами.

4. Соколенко О. І. Формування ціннісного ставлення студентів вищих педагогічних навчальних закладів до свого здоров'я: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спеціальність 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / О. І. Соколенко. – Луганськ, 2008. – 20 с.

5. Философский энциклопедический словарь / Сост. Е. Ф. Губский и др. – М.: Инфра, 1997. – 576 с.

Подано до редакції 25.03.13